

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Vetelin kunnanhallitus suhtautuu myönteisesti muutoksiin, joilla tosiasiallisesti hillitään kustannuksia ja parannetaan kilpailua niissä palveluissa, joissa se on realistisesti toteutettavissa. Työryhmän esityksen vaikutukset julkiseen talouteen ja kunnan talouteen ovat negatiiviset erityisesti etäällä isoista kaupungeista olevien pienten kuntien paikkasidonnaisissa palveluissa. Erityinen ongelma on ehdotettu hankintalain 15 §:n muutos, joka edellyttäisi, että hankintayksikön omistusosuuden sidosyksiköstä tulisi olla vähintään 10%.

Kunnat ovat hyvin erilaisessa asemassa riippuen maantieteellisestä sijainnista ja koosta. Esitys ei huomioi tätä millään tavalla. Vetelin pienenä kuntana on mahdotonta saavuttaa esitykselle asetettuja tavoitteita. Muutos tulee merkittävästi lisäämään hallinnollista taakkaa ja tosiasiallisesti palvelua ei ole saatavissa lähialueella kilpailutuksen myötä, joka heikentää palveluiden saatavuutta mm. työterveyshuollon ja jätehuollon osalta sekä nostaa kustannuksia. Palvelut tulevat lakiesityksen toteutuessa keskittymään keskuskaupunkeihin, joka entisestään lisää pienten kuntien palvelujen näivettymistä. Lopputuloksena lakimuutos aiheuttaisi sekä suoria että välillisiä lisäkustannuksia harvaan asutuissa pienissä kunnissa.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

-

- **Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?**

- **Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?**

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskeva vaatimus ei ole tarkoituksenmukainen ja se on erittäin vaikeasti toteutettavissa erityisesti pienissä kunnissa. Vaikutuksia tulisi tarkastella aina kuntakohtaisesti, kunkin kunnan palvelun tasolla erikseen.

Vetelin kunnalla keskeisimpiä sidosyksikön kautta tuotettavia palveluita ovat

- Ab Ekorosk OY Jätehuolto
- Työplus Oy työterveyshuolto

Kumpikin em. palveluista on hyvin paikkasidonnainen ja lakisääteinen palvelu.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

Työterveyshuolto

Vetelissä toimii tällä hetkellä Hyvinvointialueen terveyskeskuksen kanssa samalla tontilla Työplus yhtiöt Oy, joka tuottaa julkiselle sektorille työterveyshuollon palveluita. Kyseistä palvelupistettä käyttävät myös naapurikunnat oman työterveyshuoltonsa järjestämiseen. Työplus Oy tuottaa työterveyshuollon palveluita myös muille kun julkisen sektorin asiakkaille. Henkilöstö työskentelee kummassakin yhtiössä. Lakiesityksen toteutuessa nykyisessä muodossa pakottaisi se kilpailuttamaan palvelut. Mikäli kunnat eivät hankkisi enää palveluita ko yhtiöistä vaarantaisi se myös alueen yritysten paikallisesti tuotettavat työterveyshuollon palvelut, koska henkilökunta on yhteiskäytössä. Ilman julkisen sektorin palvelun tuottamista volyymit jäisivät liian pieneksi toimipisteen kannattavuuden näkökulmasta. Tämän seurauksena on suuri riski, että työterveyshuollon palveluiden saatavuus alueiden pienten kuntien henkilöstölle ja yrityksille heikkenisi, koska palvelut siirtyisivät keskuskaupunkiin. Muutos tulee nostamaan kustannuksia työnantajille mukaan lukien kunta ja vie työaikaa sekä hankaloittaa asiakkaiden palveluiden saantia kun matkaa palveluiden piiriin voi olla jopa 100 kilometriä. Huomioitavaa on myös, että koululaisten loma-aikoina julkista liikennettä ei käytännössä ole käytössä ja koulupäivinäkin työterveyshuollon käynti julkisella liikenteellä veisi käytännössä koko työpäivän. Alueen rekrytointitilanne mm. lääkäreiden osalta on haastava eikä ole realismia, että työterveyshuollon yritykset perustaisivat toimipisteitä alueen pieniin kuntiin.

Jätehuolto

Muutos pakottaa purkamaan jo ennen sidosyksikkösääntelyä kehitettyjä kunnallisen jätehuoltoyhteistyön ylikunnallisia rakenteita. Jätehuollossa kuntien välinen yhteistyö on alueellamme aloitettu jo vuosikymmeniä sitten, koska lainsäädännöstä johtuvat pakolliset vaatimukset jätteiden käsittelylle sekä ympäristön- ja terveydensuojelulle ovat edellyttäneet investointeja, joihin yksittäisten kuntien resurssit eivät ole riittäneet. Jätelain mukaan kunta vastaa sekä omasta että asukkaiden jätekäsittelystä.

Ab Ekorosk Oy on perustettu vuonna 1990 ja oli ensimmäinen jätehuoltoyhtiö, joka sai kokonaisvastuun omistajakuntien jätteenkäsittelystä. Tavoitteena on järjestää kuntalaisille kustannustehokas ja asianmukainen jätteenkäsittely, joka edesauttaa kierrätystä ja suojaa ympäristöä. Ab Ekorosk Oy on ainoa yhtiö joka alusta asti on kerännyt biojätettä kaikilta asukkailta. Jo vuosituhannen vaihteessa Ab Ekorosk Oy hyötykäyttöaste ylitti valtion silloisia tavoitteita, ja todennäköisesti yhtiö vei Suomessa pienin osuus jätteestä kaatopaikalle.

Muutos pakottaisi rikkomaan ylikunnallisten oikeushenkilöiden omistus- ja rahoitusrakenteet.

Omistusosuudet perustuvat osakaskunnan väestöpohjaan. Yhtiössä ei valmista mallia miten yhtiötä purettaisiin ja pilkottaisiin. Todennäköisesti syntyisi riitatilanne, miten omaisuutta ja velkoja pilkottaisiin. Yhtiöllä on jätekeskus yhdessä kunnassa, kaatopaikka yhdessä kunnassa, tytäryhtiö yhdessä kunnassa, sekä osaomistusta biokaasulaitoksessa että jäte-energiailaitoksessa. Ei ole olemassa mallia omistusten jakamiseksi, ja todennäköisesti monet osakkaista jäisivät kokonaan ilman jätehuoltoinfrastruktuuria. On toimintoja, joita se kunta jossa infra sijaitsee vaatii itselleen. On myös todennäköistä, että omistajalla ei ole varaa tai halua lunastaa ulos toiset omistajat. Esimerkkinä kaatopaikka; olisiko kaatopaikkakunta valmis ottamaan ympäristövastuun jätteestä, joka on sijoitettu kaatopaikalle muista kunnista, todennäköisesti ei. Jätehuollon infrastruktuurin jakaminen ja lunastaminen omistajien kesken on mahdotonta annetun siirtymäajan puitteissa

Muutos estää kaupunkien ja pienten kuntien välisen yhteistyön (jätehuollossa), koska yhteisen jäteyhtiön omistusosuuksia ei voitaisi perustaa asukaslukuihin, joka on luonnollinen muuttuja kuvaamaan erikokoisten kuntien jätelain mukaisia vastuita. Jätehuollon ylikunnallisessa yhteistyössä on kyse sen varmistamisesta, että lakisääteiset ympäristön- ja terveydensuojelun velvoitteet voidaan kunnissa jätehuollon osalta täyttää kustannustehokkaasti.

Muutos tarkoittaa, että jätehuollon kehittäminen ja kierrätysasteen nostaminen jäävät taka-alalle useiksi vuosiksi .

Kuntaomisteiset jäteyhtiöt ostavat jo tänään suuren määrän palveluita yksityisiltä yhtiöiltä, joka tarkoittaa, että jäteyhtiöiden toimintamahdollisuuksien heikentäminen ei luo paljon uusia markkinoita.

- **Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?**

Muutos aiheuttaa suuren hallinnollisen työn kunnassa. Jokaisen sidosyksikön kohdalta tilanne on arvioitava erikseen. Vaihtoehdot vaativat neuvotteluja omistajien kanssa. Osakkeet menevät yhtiöissä uusjakoon. Tämä heikentää pienten syrjäseutujen kuntien asemaa ja pienet kunnat joutuvat hankkimaan lakisääteiset palvelut hinnalla millä hyvänsä sieltä mistä sattuvat ne saamaan. Realistisena riskinä on, että kunta joutuu luopumaan palvelun tarjoamisesta oman kunnan alueella tai naapurikunnassa. Tämä ei ole myöskään ekologiselta kannalta arvioituna tarkoituksenmukaista, koska kunnan tulisi omassa toiminnassaan kyetä vähentämään päästöjä eikä tehdä ratkaisuja, jotka lisäävät yksityistä autoilua.

- **Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)**

Kunta pyrkii muodostamaan uusia sidosyksiköitä niin, että lakisääteisesti tuotettavat palvelut voidaan jatkossakin turvata omalla alueella kohtuuhintaisina. Tällöin myös työpaikat säilyvät alueella.

- **Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?**

Vetelin kunnalla ei ole merkittävästi palveluita sidosyksiköissä. Muun muassa Vetelin kunnassa esim. talous- ja henkilöstöhallinnon palvelut ovat omaa toimintaa. Jätehuollon ja työterveyshuollon osalta on nähtävissä ainoastaan haittoja sekä toiminnallisesti että taloudellisesti, koska palvelut ovat paikkasidonnaisia.

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

Siirtymäajat ovat riittämättömät. Tarvitaan useiden vuosien siirtymäaika, jotta palvelut voidaan turvata ja hakea uusia toiminnallisesti ja aluetaloudellisesti kestäviä ratkaisuja. Jo nykyisten yhtiöiden kanssa tehtävät ratkaisut vaativat aikaa. Omaisuus, henkilöstö, uusi tuotantotapa ja päätöksentekoprosessi kunnassa vie aikaa. Nyt esitetyssä ajassa ei ehditä välttämättä saamaan edes lainvoimaisia päätöksiä puhumattakaan niiden täytäntöönpanosta. Lakimuutos ei saa johtaa siihen, että kiireessä joudutaan tekemään epätarkoituksenmukaisia ratkaisuja ja palvelut menevät maantieteellisesti kauemmaksi käyttäjistä.

- **Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?**

Palvelun uudelleen järjestely alueen markkinatilanteessa ilman, että saatavuus heikkenee ja suorat sekä välilliset kustannukset kasvavat loppukäyttäjälle. Vaatii mahdollisia uudelleenjärjestelyjä yhtiöissä, muutokset omistuksissa, mahdollinen yhtiöiden lopettaminen, henkilöstön asema muutoksissa, mahdollinen kilpailutusprosessi jne.

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistususuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

Pienten isoista kaupungeista etäällä olevien kuntien asemaan tarvitaan poikkeuksia. Poikkeusta tulisi soveltaa pienten etäällä kasvukeskuksista olevien kuntien paikkasidonnaisiin palveluihin, joilla on alueellisesti ja yhteiskunnallisesti iso merkitys. Jos hankintayksikkö kykenisi perustelemaan viranomaisille, että kilpailua ei ole (esim. työterveyshuolto) tulisi siihen sallia poikkeus viranomaisen päätöksellä.

Myös asetettavalla sidosyksikön liikevaihtorajalla voitaisiin helpottaa pienten kuntien asemaa.

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiin? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

-

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

-

- **Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?**

-

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

-

Muut huomiot

-

Kellokoski-Kari Eija
Vetelin kunta - Vetelin kunnanhallitus